భరద్వాజ 'బాల్యదశ' లో రాసిన మరొక పెద్దకథ ఈ వీరగాథ. ఇది సమగ్రంగానే ఉంది. ఈ పుస్తకానికి రాసిన పరిచయంలో భరద్వాజ ఇలా అంటున్నాడు.

"1943 నాటి మాట 1 అప్పటికే తెలుగు కావ్యాలతోనూ, ప్రబంధాలతోనూ కొంత పరిచయం ఏర్పడింది. ఈ పరిచయానికి పరోక్షంగా తోడ్పడిన వారు మా నాన్నగారు. ఆయన తనంత తానుగా ఏమీ వ్రాసిన జ్ఞాపకం నాకు లేదు. కానీ అద్భుతమైన కథలను అత్యద్భుతమైన శైలిలో చెబుతూ వుండేవారు. ఈ కథా గోష్ఠి సంవత్సరాల పర్యంతం అవిచ్ఛిన్నంగా జరిగింది. శ్రోతలు ఎక్కువ సంఖ్యలోనే ఉండేవారు. ఆనాడు మా నాన్నగారు చెప్పిన కథల్లో కొన్నింటిని ఆ దరిమిలా నేను ఉపయోగించుకొన్నాను. ఈ 'వీరగాథ' కు

---

1. చూడండి : భరద్వాజ రచించిన 'వీరగాథ' గ్రంథానికి 'నాటికి నేడు' శీర్షికతో ఉన్న పరిచయం. ప్రచురణ 1973.

కూడా 'మూలం' మా నాన్నగారే !" అని అన్నాడు భరద్వాజ.

ఆ తరువాతి వాక్యం జాగ్రత్తగా పరిశీలించ దగినట్టిది. "ఇది నా తొలి రచన అనవచ్చు" అన్నదే ఆ వాక్యం. ఇదే తొలి రచన అయితే - ఇంతకు ముందు రచన ఎప్పటి దవుతుంది ? వీరగాథ రచనా కాలం 1943. ఇంతకు ముందటి రచనను చేసిన కాలం 43-44 అనుకున్నాం. నామరహితమైన ఆ రచనా శైలికీ వీరగాథ శైలికీ చాలా భేదం ఉంది. ఆ రచనలో క్లిష్టత ఎక్కువ. శబ్దాడంబరం ఎక్కువ. ప్రబంధాల, కావ్యాల, ప్రభావం ఎక్కువ. వీరగాథ కూడా గ్రాంధిక శైలిలోనే ఉన్నప్పటికీ అన్వయ క్లిష్టత లేదు. శబ్దాడంబరం లేదు. ఈ రచన మీద ప్రబంధాల, కావ్యాల ప్రభావం కూడా పెద్దగా లేదు. లేదుగాని అర్ధానుస్వారాల మీదా శకట రేఫల మీదా రచయితకు మోజు తగ్గ లేదు.

నా అనుమానం ఏమిటంటే, నామ రహితమైన ఆ రచనకూ వీరగాథకూ మధ్య, భరద్వాజ మరి కొన్ని రచనలు చేసి ఉండాలి. అవి పద్య కవితలు, గేయ కవితలు కాక వచన రచనలే అయి ఉండాలి. పోనీ - సందర్భాను సారంగా, సన్నివేశానుసారంగా శైలీ విన్యాసాన్ని మార్చుకొన్నాడన్న యోగ్యతా పత్రాన్ని భరద్వాజ కివ్వడానికీ అవకాశం లేదు. కారణం - రచయితగా భరద్వాజ అప్పటికి శిశు తుల్యుడు.

నామ రహితమైన ఆ రచనను చేసింది 1943 ప్రారంభంలోనూ, వీరగాధను రాసింది 1943 చివరిలోనూ అయివుంటుందా ? ఈ సంవత్సర కాలంలోనూ పద్యకవితలూ గేయకవితలూ కాక వచన రచనలెన్నో చేసి తన శైలిని భరద్వాజ సరిదిద్దు కున్నాడా ? లేకపోతే 'ఇది నా తొలి రచన అనవచ్చు' అన్న భరద్వాజ మాటను లాంఛనంగానూ, యాదాలాపంగానూ అన్న మాటగానే మనం తీసుకోవాలా?

కానీ - ఒకటి మాత్రం స్పష్టమయింది. 1943 వ సంవత్సరం నాటికి, వీరగాధను రాస్తున్న నాటికి, భరద్వాజకు "గ్రాంధిక వాసన" వదల్లేదు. వీరగాధను రాశాక, రాసి... సరే! ఆ వివరాలు ముందు ముందు చెప్పుకొంబాం.

వీరగాధలోని కథ అచ్చం జానపద కుటుంబానికి చెందినది. ఒక రాచబిడ్డ ప్రమాదవశాత్తూ అరణ్యంలో తప్పి పోయి, ఒక కోయపెద్దకు దొరికి, అక్కడే పెరిగి, వారికి నాయకత్వం వహించి ఆ దేశపు రాజు మీద తిరుగుబాటు చేసిన వైనం, ఇందులో చిత్రితమైంది. ప్రప్రథమంగా గ్రాంధిక భాషలో రాసిన ఈ కథ పుస్తక రూపంలో రావడానికి ముందే, శిష్ట వ్యావహారిక భాషలో భరద్వాజ తిరగ రాశాడు. ఆ రాయడంలో కథకొక సామాజిక ప్రయోజనాన్ని కూడా జోడించినాడు.

ఉదయుడనే కోయ యువకుడు, అనేక దోపిడీలు చేసి పట్టుబడ్డాడు. రాజుగారు అతనికి ఉరిశిక్ష విధించారు. అతనిప్పుడు కారాగారంలో వున్నాడు...ఇక చదవండి.]

వీరగాథ

సభాభవనము నానుకొని యొక సౌధమున్నది. అందు పురుషులెవరును నుండరు. సభలో నుత్సాహకరములగు విషయములు చర్చించునప్పుడును, విద్యావ్యాసంగములు జరుగునప్పుడును, వినోదాది ప్రదర్శనములు ప్రదర్శించు సందర్భములందును, అంతఃపురాంగన లా సౌధము నలంకరింతురు. సౌధమునకును, సభా భవనమునకును, నడుమ నొక జాలక మున్నది. సౌధమున నుండువారికి సభయంతయుఁ గనుపట్టును. సభలోని వారికట సౌధమున్నటులే దెలియదు.

ఉదయుని వార్తలు దేశమంతటయుఁ బ్రాకినట్లే యంతఃపురమునఁ గూడ బ్రాకినవి. తీరికవేళ యంతఃపుర స్త్రీ లుదయుని గుఱించి చర్చించు చుండుట వాడుకయైనది. అతని చర్యలపై వారు వాదోపవాదములు జరిపెడువారు.

నా డుదయుఁడు బందిగాఁ జిక్కెననియు, విచారణము జరుగుననియుఁ దెలియవచ్చుటతో, నంతఃపురాంగన లందఱును సౌధజాలకము కడఁజేరి యాతనిఁ జూచు నిచ్ఛతో నొకరినొకరు ద్రోసికొనఁ దొడఁగిరి. నిగళబద్ధుఁడై యుదయుఁ డేతెంచెను. అందఱతోఁబా టంతఃపుర

రమణు లతనిఁజూచి యబ్బురపడిరి. సభ్యులకుఁ దోచిన సందేహములు వీరికినిఁ దోఁచినవి. వారివలె వీరును సత్యాసత్యముల నెఱుంగలేకుండిరి.

అందఱ మాట యెటులున్నను రాజపుత్రిక చారుమతికి మాత్రము మనసు మనసులో లేదు. ఉదయునిఁ జూచుట తోడనే యామె చిత్తము త్తలపడఁ జొచ్చినది. అబ్బురపాటుతో నా రాకుమారి నయనములు వికసించినవి. ఉదయునకు సంబంధించిన గాథ లనేకముల నామెయు వినియున్నది. 'అతఁడెవఁడో గాని విచిత్ర చారిత్రుఁ'డని యనుకొనినది. ఉదయుని గుఱించి చారుమతి యూహించిన రూపమునకును, నిప్పటి యాతని యాకృతికి నావంతయేని సంబంధము లేదు. ఈ తరుణుఁ డింతటి సంక్షోభమునకుఁ గారణ భూతుఁడని యామె భావించినపుడెల్ల, నాపాద మస్తకము బులకితయై పోయెడిది. తెప్పలార్పక వాని నట్టే చూచెడిది. తల పంకించెడిది.

వీరవర్మ శిక్షఁ జెప్పినాఁడు. రాజభటు లుదయునిఁ గొని పోయినారు.

“మహారాజు తగు శిక్ష విధించినా,”రని కొందఱనిరి. “వాఁడొనరించిన ఘోరకృత్యముల కిది యేపాటిది? ప్రభువు లింకను గొప్ప శిక్ష వేయవలసినది. దయఁ దలఁచి యీ మాత్రముతో విడిచినా,” రని మఱి కొందఱనిరి.

ఇచ్చవచ్చిన తెఱంగున నమ్మచ్చెకంటులెల్ల ముచ్చట లాడికొనఁ దొడఁగిరి. ఉదయుఁ డెంతటి యదృష్టహీనుఁడో కాని, యతని కొసఁగఁ బడిన శిక్షకై విచారించు వారాపూఁట నావీట లేరు. సభ చాలింపఁబడినది. ఎచటి వారచటికిఁ బ్రయాణమైరి. చారుమతి మాత్రమింకను నా జాలకము

నొద్దనే గూరుచుండి యుండెను. ఆమె మోము చిన్నవోయినది కను లశ్రుపుల రాల్చుచున్నవి.

చంచల యను నేస్తురాలు రాజపుత్త్రిని సమీపించి భుజముపైఁ జేయిడి - "నెచ్చెలీ! ఏమిది యిట్లుంటివి? సభ చాలించి చాలతడవైనది. మనవా రందఱు నీపాటి కంతఃపురము చేరికొందురు. నీవింకను గదలవే" మని యడిగెను.

రాజపుత్త్రిక బదులాడలేదు. చంచలయు చారుమతి దాపునఁ జతికిలఁబడినది. తోడనే రాజకుమారిక విచారించు చున్నదని గ్రహించినది. కారణ మేమాయని దీర్ఘముగ నాలోచించినది. చంచల కేమియుఁ దోపఁ లేదు. రాజపుత్త్రిని గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి యడిగినది. చారుమతి ప్రత్యుత్తర మీయలేదు.

"సఖీ! నే నెంత బుద్ధిహీనురాలను ! నా తప్పిదము నేఁటికిఁ గదా తెలియ వచ్చినది. ! రాజపుత్త్రిక కాంతరంగిక సఖులలో నెల్ల, నేనె మిన్ననని నిన్నటి దనుక భావించుచుంటిని ! నేఁడు నాకు జ్ఞానోదయ మైనది. ఇంక నెప్పుడును నిన్ను నే నేదియు నడుగను. అడిగితినేని శిక్షింపు," మని చంచల నిష్ఠురము లాడినది.

చారుమతి మెల్లన నవ్వి, "ఓసీ ! నీకుఁ జెప్పరాని దిందేమియు లేదు. పద అంతఃపురమునకుఁ బోవుద," మనెను.

"రాజపుత్రీ ! నాకడ నీ దబ్బఱలు సాగవు సుమా ! 'ఏమియు లే' దని, నీ వనినంత మాత్రమున, నేమీయు లేదని నే ననుకొందు నను కొంటివా యేమి ?"

"మఱి యేమున్నదందువు ?"

"ఏదియో యుండియే యుండును. లేకున్న నీ కనులేల బాష్ప పూర్ణములు గావలసి వచ్చినవి ? నిర్నిమిత్తముగ నేడ్చుట యసంభవము. అతిరహస్యమైన జెప్పకుము. అంతియే కాని, 'ఏమియు లే' దని మాత్ర మనకుము."

"చంచలా! నీవు చాలా బుద్ధిసూక్ష్మత గలదానవు సుమా! నా కాప్తురాలవు గనుక, నీతో నీ మాట లనుచుంటిని. వీనిని పొక్కనీకు," మని రాజపుత్త్రికయనినది. చంచలయు నందుల కంగీకరించినది.

"చంచలా! మహారాజుదయుని కా శిక్ష విధించుటలో న్యాయ్య మేమియు లేదు. న్యాయ్య మందునేని, మా తండ్రిగారు సైత మట్టి శిక్షకుఁ బాల్పడక తప్పదు. ఉదయుఁడల్ప సైన్యములతో గ్రామములను చుట్టు ముట్ట, మా తండ్రిగారనల్ప సైనిక శక్తితో, దేశములకు దేశముల నొక ప్పుడు చుట్టిముట్టినారు. స్వల్పదోషమునకై యుదయుఁ డంతటి శిక్ష కర్హుఁడేని, మహారాజెంతటి శిక్షకర్హుఁడో యూహింపఁ గలవా? ద్రోహ మన రెండును ద్రోహములేగదా! ఒక ద్రోహమునకు శిక్షయు, నట్టిదే యైన మఱియొక దానికి శిక్ష లేక పోవుటయు న్యాయ్యము గాదు. ఇద్ద ఱును శిక్షార్హులే! ఇందొక ద్రోహి శిక్షకుఁడును, మఱియొకడు శిక్షితుఁడు నైనారు. ఉదయునకు జరిగిన యీ యన్యాయ్యమునకే నాకేడ్పు వచ్చి నది. నీవు నా కొక యుపకారము చేయవలెను. ఇది నీచేఁదక్క నన్యులచేఁగాదు. ఉదయుని నెట్లైన మనము విడిపింప వలయును. రేపటి నుండి యఁతడు ప్రదర్శనార్థమై బయటకు తీయఁబడును. మన కప్ప డవకాశ మేమియు నుండదు. మన మేమి చేసిన నీ రాత్రియే చేయ వలయును. ఏమనెద," వని చారుమతి యడిగెను. చంచల గుండెల బాది కొనుచు, "రాజపుత్రీ! నీ కీ యాలోచన యేల కలిగినది? ఇందెంత

ప్రమాద మున్నదో నీ కెఱుకపడ కున్నది. ఉదయుని పలాయనమున కెవరు కారణమను ప్రశ్నమునకు, మన మేమి యుత్తర మియ్యగలము? ఇట్టిపిచ్చి యాలోచనలఁ గట్టిపెట్టి యంతఃపురమున కేగుదము ర," మ్మనెను.

"చంచలా! నే నేమో యనుకొంటిని గాని, నీ వింత భేలవని యెఱుంగను జుమా! ఇందు ప్రమాదమున్న నుండుఁ గాక! అది మనల నేమియుఁ జేయఁజాలదు. రాజభటులకు కిబ్బడిగా ధనము గ్రుమ్మరింపుము. వా రంగీకరింపకపోరు. వారికిని బ్రమాద మేమియు నుండదు. ఉదయుఁడు మాయావియను ప్రచారమున్నది. అది సత్యమైనను యసత్యమైనను కానిమ్ము. ఆ ప్రచారమే యిప్పు డుదయుని రక్షింపఁజాలినది. అతఁడు కను పట్టమికిఁ గారణము స్పష్టముగ నున్నది. మాయావి గనుక మాయగనే యాతఁ డంతర్హితుఁ డయ్యెను. మహారాజుగారు మాత్ర మేమి చేయుదురు?"

చారుమతి బుద్ధిసూక్ష్మతకుఁ జంచల లోలోన యచ్చెరు వంది, "అమ్మా ! నా కిందేమియు నభిరుచిలేదు. కాని, ప్రాణసఖివగు నీ యభీష్టమును గాదనలేక యొప్పుకొను చున్నాను. నేనును శక్తి వంచన లేకుండఁ బ్రయత్నించెదను. భగవంతుఁడు తోడురాకున్న నే నేమి చేయుదును? రండు, పోవుదము. ఇప్పటికే కాలాతీతమైనది. ఇంకను నాలస్యమైన మనల ననుమానింపఁగల," రని చారుమతితోఁ గలిసి సౌధము వీడెను.

ఉదయుఁడెంత యదృష్టవంతుఁడో గాని యతని కొఱకై విచారించువా రాపూఁట నాపీట నొకరుండిరి.

* * *

యామికుఁడు కాంస్యఘంటికను ముమ్మాఱు ప్రమోగించెను. ఆ శబ్దములు చల్లగా సాగి, గాలిలోఁదేలి, క్రమముగ విస్తరిల్లుచు వాయు విలీనములైనవి. ఘంటారావము లంతర్హితములైన యొకటి రెండు నిమేషముల యనంతర, మొక తమశ్ఛాయ యంతిపురి వీడి, నిశ్శబ్దముగఁ గదలి, యల్లిబిల్లిగ నల్లుకొనిన పొదలలోఁ గలిసిపోయినది. అనంతర మడుగుల సవ్వడి పొడకట్టినది. ఏవియో నీడలటునిటు నడయాడినవి. గుసగుసలొక యరగడియలో నంతరించినవి. ధనపు సంచులు చేతులు మాఱినవి.

"చంచలా! ఇది చాలా గోప్యముగ నుండవలయును జుమా! రాజపుత్రిక గూడ నిందులకు సమ్మతించినదని నీ వనుటచే, మే మంగీకరించు చున్నాము. ప్రాణములు నీచేత నున్నవి. మహారాజుగారీతని కొలువు బెట్టి ప్రయత్నము లొనర్చిరో నీ వెఱుఁగక పోలేదు. ధనమునకై యాస పడి, మేమిది చేయుటలేదు. మాకీ ధనమక్కరలేదు. మాకు నాలుబిడ్డలున్నారు. దయచేసి నీ వీ రహస్యమును బైట పెట్టకు," మని యొక స్వరము మెల్లగఁబలికెను.

"వీరపాలా! దీనికింతగాఁ జెప్పవలయునా? రహస్యము బైటఁబడెనేని మీతోపాటు నేనునూ శిక్షార్హనే కదా! మీకేమియు భయములేదు. రండు. ఉదయుని నివాసమునకు మార్గము చూపుఁడు. తెల్లవాఱుట కింక నెంతయో వ్యవధిలే," దని చంచల పలికినది.

భటులు ముందు నడువ, చంచల వారి ననుసరించినది. అందఱును గారాగృహము సమీపించినారు. అందొకఁడు తాలను గొట్టి, చిన్న దివ్వె వెలిగించినాఁడు. ఆ వెలుతురులో, నుదయుని గది యంతయు స్పష్టముగఁ గనిపించుచున్నది. కవాటము దీసియున్నది. లోన నుద

యుఁడు లేడు. రాజభటుల ప్రాణము లెగిరిపోయినవి. చంచల నిర్విణ్ణురాలయినది. ఒక్కక్షణ మందఱకును జీఁకటులు గ్రమ్మినట్లయ్యెను.

"చంచలా! నీ సాహసము నభినందించుచున్నాను. మీ రాజపుత్రికకు నా ధన్యవాదము లర్పింపుము. కారుణ్య బుద్ధితోఁ గాక, న్యాయ్య బుద్ధితో నావిమోచనమునకై పాటుపడిన చారుమతి నిష్పాక్షికతకు నే మిచ్చినను ఋణము దీఱదు. నీ సాహాయ్యము లేకయే, నేను విముక్తిఁ బొందితిని. ఇటునున్న మా వారాకార్యమును బూర్తిగావించిరి. యోగ ముండెనేని మఱియొకతూరి నిన్నుఁ గలిసి కొనెదను. సెలవిమ్ము. నీవును నంతిపురి కేఁగుము. రాజభటు లా ధనముతో సుఖించుదురుగాక," యని యొక సన్నని స్వరము వినవచ్చినది. తరువాత నాకులు గదలిన చప్పుడైనది. మఱి కొంతసేపటికి హయహేషయు, పరుగును వినవచ్చినవి.

* * *

ఉదయుని నూరేగించుటకయి, చేసిన యట్టహాస మంతయు నిలచిపోయినది. అతఁడు పలాయితుఁ డైనాఁడని తెలిసినది. వీర వర్మ వంచిన తల నెత్తలేదు. మంత్రిమొగము చిన్నవోయినది. అశేష ప్రజానీక మా యుదయునిఁ జూచుట కచటఁ జేరినది. వారికీ వింత యెదురైనది. 'రాత్రి వానిని బంధించిరఁట. బీగములు రాజు నొద్దనే యుండెనఁట. ఉదయ మగుసరికి ఉదయుఁ డదృశ్యుఁడాయెనట. కావలివారలు రజ్జువుతో బంధింపఁబడి యుండిరఁట. వాఁడెంత యైంద్ర జాలికుఁడు కాకున్న నిట్లొనర్ప గలఁ,' డని జనులు పరిపరి విధముల ననుకొనఁ జొచ్చిరి.

"మంత్రీ! వీఁడు మానవమాత్రుఁడు కాఁడు. సాధారణ మానవుల కిట్టివి యసంభవములు. చావునకో, బ్రతుకునకో, మన కతనితో వైరము వచ్చినది. కానిండు, ఎటులైనను నాకు సమ్మతమే! చాల కాలము తరువాత, మఱల నేను గత్తి పట్టవలసి వచ్చినది. స్వదేశ రక్షణార్థమయి, నేను యుద్ధ మొనర్పక తప్పునటుల లేదు. కోట రక్షణార్థమయి, స్వల్పమగు సైన్యము నిట నుంచుము. తక్కుంగల మన బలము నంతయు, యుద్ధమునకు సిద్ధపఱపుము. విజయమో వీరస్వర్గమో తేలిపోవును. రేపటివేళ మనమక్కడ నుండవలయు" నని వీరవర్మ మంత్రి కాజ్ఞ నిచ్చెను.

ప్రయత్నము లతివేగముగ జరిగినవి. మూలనున్న యాయుధములను బండ్ల కెక్కించుకొని, వలయు సంభారములతో, మంత్రిసైన్యాధిపతులతో, వీరవర్మ మఱునాఁటికిఁ గొండ ప్రాంతమును జేరి యట శిబిరములు నిర్మించి కొనెను.

ఆ రాత్రి రాజును, మంత్రియు, సేనా నాయకుఁడును యుద్ధమును గుఱించి, చాలా ప్రొద్దుపోవువఱకుఁ జర్చలు సలిపిరి. ప్రణాళికలు సిద్ధమైనవి. ఈ ప్రణాళికల ప్రకారము సైన్యము మూఁడు భాగములుగ విభాగింపబఁడినది. మూఁడు దెసలనుండియు నొకేమాఱు యుద్ధము చేయఁబడును. ఉదయుఁడు పాఱిపోవుట కిఁక మార్గము లేదు. నాల్గవ దెసయందలిది పర్వత భాగము. మానవమాత్రుల కారోహణావరోహణము లట సాధ్యములు గావు.

మఱునాఁడు యుద్ధము ప్రారంభమైనది. వీరవర్మ సైన్యము ముమ్మొన యుద్ధ మొనర్ప సాగినది. బాణము లసంఖ్యాకములుగ కొండపైఁ గురియుచుండెను. సైనికులు వీరాలాపము లాడుచు పురోగ

షించు చుండిరి. కాని, కోయల విల్లునంబుల ధాటికి, వీరవర్మ సైనికు లాగఁ జాలకుండిరి. రాజసైన్యము ప్రయోగించు నాయుధములేమియుఁ, గోయలను, గాయపఱుచుట లేదు. వారు పెద్ద పెద్ద శిలల వెనుక దాఁగి కొని, యదను చూచి యెదురు ప్రయోగములు చేయుచుండిరి. వీరవర్మ యాయుధసంపత్తి, కొండఱాలకుఁ దగిలి వమ్మగు చుండెను. వానిని కోయలు సంతరించి, తిరిగి రాజసైన్యముపైఁ బ్రయోగించు చుండిరి. ఒక్కొక్కవేళ వీరవర్మ సైనికులు, ముందుకు వచ్చుచున్నట్లు దోఁచినచో పెద్ద శిలలను, క్రిందకు దొరలించి, కోయలు వారి పురోగమనము నరి కట్టుచుండిరి. ఆ పాషాణ ఘాతమున కపారముగ రాజసైన్యము మడియు చుండెను. ప్రొద్దు గ్రుంకుటతో నాటి యుద్ధ మాపి వేయఁబడెను.

నాయక త్రయమున కేమియుఁ దోఁపలేదు. వారి ప్రణాళిక లన్నియు వమ్మయి పోయినవి. ఈ నాఁటి యుద్ధమున వారేమియు సాధింపలేదు. మీఁదు మిక్కిలి యధికమగు నష్టము సంభవించినది. వందల కొలఁది సైనికులు మరణించిరి. ఇంకెందఱో వికలాంగులైరి. అపారమగు నాయుధసంపద కోల్పోవలసి వచ్చెను. రెండవనాఁటి యుద్ధ మున కవశ్యమగు విషయములను జర్చించుకొని మంత్రియు, సైన్యాధి కారియుఁ దమ తమ నివాసముల కేఁగిరి. వీరవర్మయుఁ దల్పముపై మేను సేర్చి కనులు మూసెను...

ఇంతలో నేదియో చప్పుడైనది. వీరవర్మ యలికిడికి కనులు దెఱచెను. అతని కభిముఖముగ నుదయుఁడు కరవాలము ధరించి ప్రత్యక్ష మయ్యెను. తన సైన్యమంతయు నేమైనది? శిబిర రక్షకు లెక్కడ? ఇందఱ కనుగప్పి యితండెట్లు లోనికి రాఁగలిగినాఁడు? ఇది స్వప్నమను ననుమాన మొకటి వీరవర్మకుఁ దోఁచినది. తా ననవరత

మాతని స్మరించుటచే, స్వప్నమున గూడ వీఁడు దర్శన మిచ్చుచున్నాఁడని భావించి వీరవర్మ తిరిగి విశ్రమింపఁ బోయెను.

ఉదయుఁడు, వీరవర్మనుఁ దట్టిలేపుచు, "ప్రభూ! ఇది స్వప్న మనుకొను చుంటిరా యేమి? కాదు, నేను నిజముగ నుదయుఁడనే! మీతోఁ గొన్ని విషయములు చర్చింపవలయునని యీ యర్ధరాత్రమున నిటకు వచ్చితిని. మీరు బిగ్గరగా నఱచుటవలన ప్రయోజన మేమియు లేదు. శిబిర రక్షకులపై మత్తుఁ జల్లి వచ్చితిని. వా రింతలో మేల్కొనరు. ఇప్పుడు మీ ప్రాణములు నా చేతిలో నున్నవి. సహాయము మీరర్థించు లోపల, దానితో మీ యక్కఱ దీఱిపోవును. ప్రభూ! ఈ నాఁటి యుద్ధమున మీకేమియు లభించి యుండలేదు గదా! మఱి కొన్ని దినముల యనంతరమేని, మీ రద్దానికి భిన్నమగు ఫలితమును బొందఁ జాలరు. యుద్ధము తీవ్రముగ జరుగుచున్నప్పుడు, కొండపై నుండి నేను మీ సైనికులను జూచితిని. మహాశిలల క్రిందఁబడి తుత్తునియలై గొందఱును, శరాఘాతములఁ గొందఱును మరణించిరి. ఇంత యపార నష్టమేల కలుగవలయునో నాకు స్ఫురింపకున్నది! వారంద ఱెందు కొఱకీ రణ మొనర్చుచుండిరో, యెందుకొఱ కసువుల నర్పించు చుండిరో వారికిఁ దెలియదు. మన కొఱకై వారేల పోరుసల్పవలయును? మీ రంగీకరింతు మంటిరేని యొక సూచన చేయువాఁడ. కార్యార్థులమగు మన మిద్దరము యుద్ధము సేయుదము. నేనోడితినేని నా యావత్సంపదయు మీ యధీన మగును. మీ రోడితిరేని యర్ధరాజ్యము నా కొసఁగుడు. మీ యభిప్రాయ మేమి? కాదందురేని యథావిధి కయ్యము సేయుటకు నేనుసిద్ధముగనే యుంటి" నని యుదయుఁడనెను.

ఉదయుని సూచన ధర్మ సమ్మతముగఁ దోఁచుటచే, వీరవర్మ యాతనితోఁ గత్తియుద్ధ మొనర్చుట కంగీకరించెను.

ఇరువురును విచిత్రగతుల కత్తులఁ ద్రిప్పుచు, నొకరి నొకరు వ్రేయఁ బోవుచుండిరి. ఒకపరి వీరవర్మ కరవాల, ముదయుని తలఁ దెగవేసెడిదే! ఉపాయముతో నతఁడు కూలం బడినాఁడు. ఆ వ్రేటుకు శిబిరపుఁ గంబము తెగిపడినది. మఱియొక తూరి వీరవర్మ గుండెలు బద్దలు కావలసినది. ఎదురెత్తుతో వీరవర్మ యా దెబ్బఁ దప్పకొనినాఁడు. కత్తులొండొంటిని 'ఖణ ఖణ' మని తాఁకు చుండెను. గాలిలో రివ్వు రివ్వన దూసికొని పోవుచుండెను. ఉదయుఁడు తరుణ వయస్కుఁడు దృఢగాత్రుఁడు. వీరవర్మ కౌమారదశలో నున్నను విశేషమగు ననుభవ జ్ఞానము కలవాఁడు.

ఈ ధ్వనులకు వీరవర్మ సైనికులు నిద్దుర మేల్కాని యుదయునిఁ జుట్టుముట్ట యత్నించిరి. వీరవర్మ వారింపనిచో నతఁడీ సరికి నేలఁ గూలియుండును. జయాపజయములు నిర్ణయింప నేరికి శక్యము కాకుం డెను. ఇంతలో నున్నటు లుండి యుదయుఁడొక వ్రేటు వేయుటయు, నా ధాటి కోపఁజాలక, వీరవర్మ కరవాల మల్లంత దూరమునఁ ద్రుళ్ళి పడుటయు జరిగినది. వీరవర్మ నిరాయుధుఁడాయెను. ఒకేయొక ఖడ్గ ప్రహారముతో వీరవర్మ రాజ్య, ముదయుని పాదాక్రాంత మగును. కాని యుదయుఁడాకార్య మొనర్పలేదు. స్వయముగఁ దానే వేఱొక ఖడ్గ మతని కిచ్చుచు — "ప్రభూ! రాజ్యలోభమునకు దాసుఁడనై నే నధర్మ యుద్ధ మొనర్పఁజాలను. ఆయుధ రహితునితోఁ బోరి గెల్చుట నీచాతినీచము. రండు, మఱల ద్వంద్వయుద్ధ మాచరింతము. జయాప జయములు భగవ దధీనము," లని పలికెను.

వీరవర్మ యుదయుని ధర్మనిష్ఠకు నిశ్చలుఁడయ్యెను.

"ప్రభూ! ఆలోచించు చుంటిరే?", మని యుదయుఁ డడిగెను.

"ఉదయా! నేను నీతో యుద్ధముసేయువాఁడను గాను. నీ వని నటుల జయాపజయములు భగవ దధీనములు. దురదృష్టమున నీవ యోడితివేని, యొక ధర్మనిష్ఠా గరిష్ఠుని, లోకమున లేకుండఁ జేసిన వాఁడ నౌదును. నీయట్టి విశాలహృదయునితో రణమొనర్ప నా మన మంగీకరించుట లేదు. నేఁటితో నీకును నాకును సఖ్యము గుదిరిన," దని వీరవర్మ గద్గదతతో ననెను.

* * *

కోయనాయకున కానందము మిక్కుటమైనది. డగ్గుత్తికచే నేమాటయుఁ బెగిలి రాలేదు. అవును. అతని జీవితమున కింతకంటె సంతోషకరమగు సమయ మేముండును? కోయ పల్లెలోఁ బెరిగిన యుద యుఁడేడ, మహారాజ సన్మానము లందు టేడ? చూడఁజూడ నిది యంతయు నొక దీర్ఘస్వప్నమువలె వానికిఁ దోఁచెను. ఉదయుని తండ్రి యతి వృద్ధుఁడైనాఁడు. తల్లియుఁ దత్తుల్య యైనది. దాసీ దాస మహ రహము వారి సేమమును బరామరసించు చుండును. ఉదయుఁ డెంత కార్యభారములో నున్నను, వారమున కొకతూరి యేని, వారిని దర్శించు చుండెడివాఁడు. వారును తగు విధములఁ, గుమారుని బుజ్జగించి యనుపు చుండెడివారు. ఒక్కొక్క నూతన యత్నము ప్రారంభించినపుడెల్లఁ దల్లి కల్లోల పడెడిది. ఆమె దృష్టిలో నిదియంతయు నిరర్థకమగు శ్రమ. ఏరికోరి తనబిడ్డడేఁదో యపాయము దెచ్చికొనునని భావించుచుండెడిది. కాని, యుదయుని ప్రయత్నముల వెనుకనున్న మహత్తరమగు సత్యము లామెకు దెలియవు. అమె భావనాశక్తి కవి యతీతములు. కోయ నాయకుఁ డుదయుని గుఱించి యంతగా నాలోచింపఁడు. తన కుమారుఁ డజ్ఞానిగాఁ బ్రవర్తింపఁ డను నమ్మక మాతనికిఁ గలదు. లోలోన నెంత మథనపడిన నది వెలికిఁ దోఁపనిచ్చెడు వాఁడు కాఁడు.

కార్యాలయము నందలి యున్నతాసనమునం దుపవిష్టుఁడై, జటిల సమస్యను దర్కించు నప్పుడును, హయా రూఢుఁడై యెల్లెడలం దానయై గన్పట్టుచు, సైన్యముల కాజ్ఞ లిచ్చునప్పుడును, దిగ్దంతులవంటి వారు సైత మతని యాజ్ఞా బద్ధులై హసాదు లొనర్చు నప్పుడును, నాయకుఁడుదయునిఁ జూచి లోలోన నుబ్బి పోయెడివాఁడు. ఒక్కొక్కతటి యతని యుద్ధకౌశలముఁగని యబ్బురపాటు చెందును. ఆ యాంగ్ధుధముల ప్రోవులు, సైనిక బలము, కోశాగారము, వివిధ కార్యాలయముల కట్టడములు తిలకించి వీని కన్నిటికిని నీ యనాథ బాలకుండా కారణమని విస్తుపోవును.

'ఉదయుఁ డదృష్టవంతుఁడా! లేక తా మదృష్ట వంతులా?' యని యొక్కొక్క సమయమునఁ జర్చలు చేసి కొనును. ఉదయుఁడు లేకున్నచో నిక్కడి జీవన వాహినిలోఁ బరిణామము వచ్చెడిది గాదు. యథావిధిగ నది సాగిపోయెడిది. ఉదయుని రాకతో నంతయుఁ జిత్రముగ మాఱిపోయినది. ఒక శతాబ్దిలోని జీవిత మొక వత్సరములో జీవింప వలసి వచ్చినది. ఉదయుఁడుఁ గూడ నదృష్ట శాలియే! లేకున్న నాతని యునికియే ప్రపంచమున నుండెడిది గాదు.

ప్రయాణమున కన్నియుఁ సిద్ధపఱుపఁబడినవి. నేఁడు చంద్రనగర రాజధానిలో నుదయునికి సన్మాన మేర్పరుపఁ బడినది. మహారాజు సతీ సమేతముగా నీ యుత్సవములోఁ బాల్గొనును. దేశ దేశముల యందలి ప్రముఖులకు శుభలేఖ లంపఁబడినవి. ప్రఖ్యాతి కెక్కిన కవులు, గాయకులు, నృత్య నాటకకారు, లా యుత్సవమును బరిపూర్తి యొనర్చుట కాహ్వానింపఁ బడినారు. రాజ కుటుంబీకు లధిరోహించు శకటము లింకను రాజధానినుండి రాలేదు. కోయ సైన్యము లీ సరికి రాజధానిఁ, జేరియుండును. ఉన్నత కక్ష్యకుఁ జెందిన యుద్యోగులు, కొలఁది

నుండి సైనికులు మాత్ర ముదయుని గౌరవార్ధ మింకను బల్లెలో నున్నారు. ఉదయుఁ డమూల్య వస్త్రాభరణాదులచే నలంకరింపఁ బడినాఁడు. సహజ సౌందర్య రాశి యైన యతని కా యలంకారములు మఱింత వన్నెఁ దెచ్చినవి.

ఇవి యన్నియుఁ జాల వన్నట్లు, వృద్ధుఁడు మఱికొన్ని యాభరణములచే నుదయు నలంకరించుచు, "బాబూ ! ఇవి యమూల్యాభరణములు. వీని ప్రభావముననే నీ వింతవాఁడ వైతివి. ఈ యాభరణముల వెనుక నొక గాథ యున్నది. వేఱొకప్పుడు నీ కా గాథఁ జెప్పెద." నను నంతలో శకటములు వచ్చి వాకిట నాఁగినవి.

నాఁటి చంద్రనగరమున నే వంకఁ జూచినను నుదయుని కథలే చెప్పికొను చుండిరి. దేశ దేశముల యందలి మాననీయు లెందఱో, నాఁటి సన్మాన మహోత్సవమునఁ బాల్గొనిరి. ప్రాతః కాలమున నుదయుఁడు రాజవీధులలో నూరేగెను. పురపురంధ్రీ లలామ లతనిపై ముత్తెపు సేసలు చల్లిరి. మంగళ వాద్యములు మ్రోసినవి. జయజయ నినాదము లెగసినవి. వీరవర్మ సైనికులు ముందు బారులుదీరి నడువ, నుదయుని సైన్యము వెనుక వచ్చుచుండ, నుదయుఁడు గజారూఢుఁడై రాజవీధుల నూరేగెను.

ఉత్సవానంతరము రాజ సింహాసనమునకు దాపునగల యాసనముపై నుదయుఁ డుపవిష్టుఁ డాయెను. ఉభయుల ప్రధానోద్యోగులును, పుర ప్రముఖులును, సామంతులును, లలితకళోపాసకులును వచ్చుటతోఁ గ్రమముగ నా సభా భవన మంతయు నిండెను. సామాన్య జనుల కటఁ జోటులేదు. ఉదయుని తలిదండ్రుల కొక దెస నాసనము లేర్పాటు చేయఁబడినవి. అంతః పురాంగనలు గూడ జాలకము నుండి నిది

యంతయుఁ జూచుచుండిరి. ఒకప్పుడిటకు బంధితుఁడుగాఁ గొనిరాఁబడిన యుదయుఁ డిపుడు రాజ లాంఛనములతో గౌరవింపఁ బడు చున్నాఁడు.

ఒక్కొక్కరు లేచి, యుదయుని శౌర్యమును, వీరత్వమును బరిపరి విధముల, నభినందించుచు నుపన్యసించు చుండిరి. చంచలయు చారుమతి దాపునఁ గూర్చుండి, మధ్య మధ్య రాజపుత్రిక నపహసించుచు, యానాఁటి యతని పలాయనమును గుఱించి వివిధ గతుల నూహింపఁ దొడగెను.

ముఖ్యులగు వారి యుపన్యాసము లన్నియు నైనవి. ప్రధాన మంత్రి లేచి, సభను నిశ్శబ్దముగ నుండ వేఁడి తన యుపన్యాసమును ప్రారంభించెను.

"మహాజనులారా! మన మింతకాలము నుండియుఁ దెలియక యొక తప్పిదము నాచరించు చుంటిమి. పొరపడుట ప్రతివారికిని సాజము. ఆ తప్పిదమును మన్నింపు డని యుదయ దత్తుఁడు గారిని నే నర్థించు చున్నాను. వారి గుణగణములను గూర్చి, మీకు వేఱుగ నేను జెప్పనక్కరలేదు గదా! వారు మహాపండితులు. బహుశాస్త్ర కోవిదులు. శౌర్యధన సంపన్నులు. వారి బుద్ధిసూక్ష్మతకు నిదర్శనముగ నెన్నెని సంఘటనముల నుదహరింపవచ్చును. చిత్రాతిచిత్రముగఁ బ్రచార మందున్న గాథలు, వారి నైపుణ్యమును వేనోళ్ళఁ జాటుచున్నవి. ఇంతటి బలసంపన్నులయ్యును వీరికి గర్వమనునది లేదు. భూతదయ ధర్మనిష్ఠలకు వీరు నిధులు. ఇటీవల ద్వంద్వ యుద్ధములో, ధర్మమునకుఁ గట్టుబడి మన ప్రభువువారి ప్రాణములను గాపాడిరి. ఇంతటి చిన్న వయస్సులో నిన్నిసుగుణముల కిక్కయైన యీ మహాభాగుఁడు, నేటి

నుండి మన క్షాత్రవర్గము లోనివాఁడు. వీరు మన ప్రభువువారి కాంత రంగిక సచివులుగా నియమింపఁ బడిరి. శ్రీశ్రీశ్రీ ఉదయదత్తుఁడుగా రా పదవిని స్వీకరింతురు గాక," యని ముగించెను.

సభలోఁ గరతాళములు చెలరేఁగినవి. ఉదయుఁడు లేచి, యంద ఱకును బ్రణమిల్లి రాజసింహాసనము దాపున కేఁగెను. రత్నఖచిత మగు నొక ఖడ్గమును, వీరవర్మ యుదయున కిచ్చుటకు ముందునకు వచ్చుటయు, దాని నందుకొను నిమిత్త ముదయుఁడు వంగి ముందున కేఁగుటయుఁ జరిగెను. అప్రయత్నముగ వీరవర్మ దృక్కు లుదయుని యాభరణములపైఁ బ్రసరించినవి. నిమిషకాల మతఁ డట్టె పరిశీలించి నాఁడు. వీరవర్మ వదనము వివర్ణ మైనది. కర చరణములు కంపించి నవి. అతఁ డెట్లో యతి ప్రయత్నమున సింహాసనములో గూలఁ బడెను. క్రిందటి నిమేషము వఱకు నానందోత్సాహములలోఁ బిలపిల లాడు చుండిన సభా భవనమంతయు, నిప్పుడాశ్చర్యముతోఁ జిత్రాకృతిఁ దాల్చినది. ప్రధానమంత్రి నివ్వెఱవోయెను. ఉదయదత్తుఁడు మతిభ్రమ ణము కలిగినట్లుండెను. కోయదంపతుల గుండె లవిసినవి. అంతఃపుర స్త్రీ జనమ్ముల మనమ్ము లాకులపాటు నొందెను. చారుమతి చంచల వంకఁ జూచినది. చంచల మిన్ను బరికించినది. సభ్యులలో మెల్లగా సందడి ప్రారంభ మైనది. ఉదయుఁ డేదో మాయాజాలము ప్రయోగించి నాఁడనియు, నందుచే మహారా జిట్టులైనాఁడనియు నొకఁడు బిగ్గరగా నఱచెను. అందఱు 'నదే సత్య మదే సత్య' మని యఱచిరి. "పట్టు కొనుఁడు...మహాచోరుఁడు...బంధింపుఁడు, యాలసించినఁ బాఱిపోవు," నని ధైర్యశాలురగు కొందఱు దూరమందుండి కేకలిడు చుండిరి. వీర వర్మ వారింపనిచో నాఁటి సభ గగ్గోలు కాక తప్పెడిది కాదు.

వీరవర్మ యాపాదమస్తక ముదయుని గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి చూచుచు, తల పంకించుచు, నాలోచించుకొనుచు నుండెను. ఆ చేష్టల కర్థమేమియో యెవరికిని బోధపడ లేదు.

ఉన్నట్టులుండి వీరవర్మ "నాయనా! నీ జననీ జనకులెవ ?" రని యుదయుని ప్రశ్నించెను

ఉదయుఁడు కోయనాయకుని, నతని భార్యను జూపించుచు, "వా" రని సమాధాన మిచ్చెను. "ప్రభూ! ఏల యట్లు ప్రశ్నించుచుంటిరి? ఈ సభ్యు లన్యాయ్యముగ నన్ను దూషించు చున్నారు. మీ తీరుజూడ మీ రేదియో రహస్యముగ నాలోచించుకొని వచ్చినట్లున్నది. అవమానమును నేను సహింపను జుమీ! మీ సభా మధ్యమం దుంటినని తలంపకుఁడు. అగ్నికణ మెచటనున్నను, దనపని నిర్వహింపక పోదు. ఆలోచించు కొనుడు."

వీరవర్మ మోమున క్రోధచ్ఛాయలు నెపుకు వారి యాస లడి యాసలైనవి. ఉదయుని యీ రీతి భాషణమున కతఁడు కుపితుఁడు కాలేదు. వృద్ధ దంపతులను దగ్గఱకుఁ జీరి, "ఓయీ! నేను మిమ్మేమియు ననను. నిజము చెప్పితిరేని మీరు కోరిన బహుమాన మిత్తును. నిక్కము పక్కాణింపుఁడు. ఈ యుదయుఁడు మీ కుమారుఁడా ?" యని బ్రశ్నించెను.

కోయనాయకుని శరీరమెల్లఁ గంపించినది. అతఁడెన్నండును సభా ప్రవేశము చేసినవాఁడు కాదు. అట్టియెడ నిట్టి సభలో యిందఱి సమక్షమున, నొక ప్రశ్నకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుటయన్న సామాన్యమా? భయముచే నాతఁ డేమియు బదులు చెప్పలేదు.

"పితృపాదు లేల భయపడుచున్నారు? ఇందు భయపడు నక్కఱ యేదియు లేదుగదా! నేను మీ కుమారుఁడనే యని చెప్పుట కేల సంశయించు చున్నా?" రని యుదయుఁ డొత్తియొత్తి యడిగెను.

నాయకుఁడు తెప్పఱిల్లి, "సంశయ మెందులకు నాయనా! నీవు నాకుఁ గుమారుడవు గాక మరేమవుదువు? నాకు భయమేమియు లే," దనెను.

వీరవర్మ మొగము మఱల మ్లానమైనది. "ఐనచో నీ సువర్ణ రత్నాభరణములు నీకెట్లు లభించినవి? రాజకుటుంబములం దక్క నిట్టి యాభరణము లితరులు ధరింపఁ జాలరు. సత్యము వక్కాణింపుము. నీకే యపాయమును రానీయను. భగవంతునిపై నొట్టిడి చెప్పుచుంటిని. నీ యుదయునకును, నీకును నెట్టికీడురాదు. చెప్పుము. నిజము చెప్పు," మని వీరవర్మ తొందర పెట్టెను.

ఉదయుఁడు తండ్రి దిక్కు మొగంబై, "తండ్రీ! యిందేదైన రహస్యమున్న బయటఁ బెట్టుము. నీ కెట్టి భయమును వలదు. ఒక వేళ నీ కీ రాజు కీడు దలపెట్టెనేని యావల యాలోచింత," మనుటతో, వృద్ధుఁడు తెప్పఱిల్లి, కంఠము సవరించుకొని యిట్లు చెప్పెను.

"అయ్యా! ఇరువదియైదేండ్ల క్రిందట వేఁట జాగిలముల వెంటఁ దీసికొని, సాటివారు తోఁడురా, నరణ్యమునం బడి పోవుచుంటిని. ఇంతలో నొక దెసనుండి నా వీనుల కార్త ధ్వనులు గోచరించినవి. బలములఁ దరలించుకొని నే నట కేఁగు సరి, కొక బెబ్బులితో నిరువురు రాజ భటులు పోరాడుచుండిరి. మా బాణము లా వ్యాఘ్రమును దాఁకు లోపల నది భటులను, సమీపస్థయై యున్న స్త్రీని, విగతజీవులను జేసి వైచినది.

బెబ్బులి దూఁకు నుదుటులో నాపె సందిటనుండి జారిపడిన యీ శిశువును నేను బెంచుకొంటిని. ఉదయమున నాకు దొరకుటచే నే నీ బాలకునికి ఉదయదత్తుఁడను నామ ముంచితిని. ఈ యాభరణము లామె ధరించి నవే! నేనే వాని నటనుండి తెచ్చుకొంటిని. ఇంతవఱకు నే నెఱుంగు దును — అయ్యా! మీ పాదములనంటి వేఁడికొందును. నా యుదయుని నేమియుఁ జేయకుఁడు. ఇందేమైన తప్పిదమున్న నన్ను శిక్షింపుఁ," డని వృద్ధుఁడనెను.

సభయంతయుఁ జిత్తరువు వలె నైనది. చారుమతికి ప్రపంచ మంతయుఁ బరిభ్రమించు చున్నట్లు దోఁచెను. అంతఃపుర స్త్రీలు ముక్కుపై వ్రేలిడుకొనిరి. ఉదయుఁ డేమియు మాటాడలేదు. వీర వర్మ మాత్రము వెక్కి వెక్కి యేడువఁ దొడంగెను.

ప్రధానమంత్రి లేచి యెకిమీని సమీపించి—"ప్రభూ! ఏమిది? ఇది సభా భవనము! బేలవలె మీరును రోదించుట యుక్తము కాదు. అ యాభరణములు మీ యాప్తవర్గములోని వారివా యేమి?" యని యడిగెను. "ఔను. వివాహ కాలమున సోదరి విద్యావతికిఁ దండ్రిగారు చేయించిన యాభరణము లివి. ఆ రత్నహారమును బరీక్షింపుము. దానిపై విద్యా వతి నామధేయము చెక్కఁబడి యుండును. తండ్రిగారీ రత్నములఁ గాశ్మీర బేహారుల యొద్ద విలిచినారు."

మంత్రి యుదయుని మెడలోని రత్నహారమును బరీక్షించెను. వీరవర్మ యనినట్లు దానిపై, విద్యావతియను నక్కరములు జెక్కంబడి యున్నవి.

అప్పుడంతయు విశదమైనది. ఆనంద విచారము లొక్కపరి పెల్లుబుక, నొకరినొకరు గాఢానుశ్లేష మొనర్చుకొనిరి. వీరవర్మ కోయ

దంపతులకుఁ బ్రణమిల్లి, "మీరు లేనిచో నా మేనల్లుఁడు నాకుఁ దక్కెడి వాఁడు గాఁడు. వీనికి నిజముగఁ దలిదండ్రులరు మీరె. మీరును మన యుదయునితో పాటుగ రాజభవనమున నుండ వలయును." సంతోషాతిశయమున వీరవర్మ యంతకంటె నెక్కుడు మాటాడలేక పోయెను.

సభ్యుల హర్ష ధ్వనులతో భవన మంతయుఁ బ్రతిధ్వనించినది. నాఁటి యుదయుని సన్మానమహోత్సవ, మీరీతి శుభావహముగఁ బరిణమించి నందుల కందఱును సంతోషాయత్త చిత్తులైరి.

మంత్రి మెల్లన నవ్వుచు, "ప్రభూ! ఉదయునిఁ దమ నాంతరంగికామాత్యులుగా నియమించు టంత యుత్తమము గాదు. మేనల్లుని నల్లునిగాఁ జేసికొన్న నది మేనల్లుని గౌరవించుట యగును గాని, యాంతరంగికామాత్య పదవి నిచ్చినదో, నది యగౌరవము కాకపోదు. మేమా శుభముహూర్తమునకై యెదురు చూచు చుంటి," మనెను.

జాలకము కడఁ గూర్చుండియున్న, చంచలా చారుమతుల కా మాటలు వినఁబడినవి. చంచల ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుచు చారుమతిని జూచినది. చారుమతి చెక్కిళులపై సిగ్గులు, నునులేఁత మొగ్గలు దొడగినవి.

* * *